

Da la fundaziun a las sfidas da la globalisaziun

Istorgia, organisaziun e finamiras da l'Organisaziun da las Naziuns unidas

■ L'Organisaziun da las Naziuns unidas (ONU) è vegnida fundada l'onn 1945 a San Francisco cun la finamira d'impedir en il futur catastrofes umanitaras sco quellas chaschunadas tras las guerras mundialas. En il fratemp è l'ONU sa sviluppada ad in'unioni intergovernamentala da stadis cun incumbensas multifaras da la quala bunamain tut ils pajais dal mund fan part.

Las Naziuns unidas n'èn betg in stadi mundial, mabain in forum – per uschè da dir la «piazza cadruvi» dal mund – nua che quasi tut ils stadis dal mund sa scuntan per tshertgar soluziuns per ils gronds problems da l'umanità. L'ONU gida ad evitar conflicts cun pussibilitar contacts, cun promover la collavuraziun e cun dar sustegn. Trais quarts da ses meds finanzials impunda ella per problems economics e socials. Er il dretg dals pievels vegn oz sviluppà quasi esclusivamain en las Naziuns unidas.

En cas da conflict stat l'ONU a disposiziun sco mediatra. Per quest intent dispona ella d'in apparat permanent. Ella porscha era truppas per la pasch – la schuldada cun la chapellina blava – per sparter las partidas da conflict.

Daco ch'i dat las Naziuns unidas

Milliuns da morts e blessads sin champs da battaglia ed en citads bumbardadas sco er in dumber d'assassinads e deportads en champs da concentraziun e prashunia anc nunenconuscent: quai è stà la bilantscha provisorica suenter dus onns da guerra mundiala. Questa naradad ha stui avair ina fin, uschè prest sco pussaivel e sche pussaivel per adina!

Quai è stà l'opiniun unanima dals 26 stadis che sa numnavan per l'emprima giada Naziuns unidas e ch'han sutscrit la Decleraziun da Washington dal schaner 1942. Uschia han els garantì da sustegnair in l'auter cunter la Germania, l'Italia ed il Giapun – pia encunter ils responsabels per la guerra mundiala ch'era gist londervi a furiar.

Quai che la Societad da las naziuns, fundada suenter la catastrofa da l'Emprima Guerra mundiala a Geneva n'aveva betg cuntanschi, dueva reussir cun ina nova emprova suenter che las armas han taschi: mantegnair la pasch mundiala restabilida e la segirezza internaziunala. Quai è lura er la gronda sfida da l'ONU. Cun ils pleds: «Nus, ils pievels da las Naziuns unidas, fermamain decidids da preservar las generaziuns veginas da la giaschla da la guerra ch'ha purtà duas giadas durant nossa vita nunditga disgrazia sur l'umanità», cumenza la Charta da l'ONU, pia la constituziun da la comunitad mundiala. Ella è vegnida sutscritta da 51 commembers ed è entrata en vigur l'october 1945.

Las finamiras da las Naziuns unidas

formuladas en la Charta sa laschan resummar suandantamain: mantegnair la pasch mundiala e la segirezza entras mesiras comunablas, schliar conflicts tranter stadis, promover las relaziuns amicablas tranter las naziuns entras collavuraziun economica, sociala, culturala ed umanitar, gidar a resguardar ils dretgs umans e las libertads fundamentalas sco er esser in lieu nua che las singulas stentas per cuntanscher las finamiras comunablas sa laschan coordinar ina cun l'autra.

Svilup da l'ONU

Cura ch'il Norvegais Trygve Lie è entrà en ses uffizi il 1946 sco emprim secretari general da l'ONU cumpigliavan las Naziuns unidas praticamain be las naziuns victuras da la Segunda Guerra mundiala e lur alliads. A l'entschatta n'eran quellas betg prontas da prender si ils stadis ch'eran restads neutrals durant la guerra mundiala.

Gia suenter la fin da la guerra hai dà opposiziun tranter las duas pussanzas grondas, l'USA e l'Unioni sovietica e lur alleanzas militaras, la Nato ed il Patg da Warschau. Perquai che tuttas duas varts remevan che lur posiziun vegnia flaiventada bloccavan els vicendaivlamain l'adesiun da novs commembers da l'ONU.

La situaziun da pari è ida a fin amez ils onns tschuncanta pervia da la fin da la colonisaziun. Quella ha chaschunà l'indipendenza da passa tschient stadis che pretendevan uss lur sedia en las Naziuns unidas. Cun quai è sa midada la vista da l'ONU, ella è vegnida pli universal.

Ses represchentants superiors – ils secretaris generals – èn vegnids successivamain da tut ils continents grondas: sin il segund secretari general, il Svedais Dag Hammarskjöld, è suandà U Thant da Burma, e suenter l'Austriac Kurt Waldheim hai tutgà l'emprim a Javier Pérez de Cuéllar dal Peru, alura a l'Egipzian Boutros Boutros-Ghali e silsuent a Kofi Annan da Ghana. Dapi il 2007 è Ban Ki-moon da la Corea dal Sid en uffizi sco secretari general da l'ONU.

Er il punct central da la lavur politica è sa spustà cun il temp: perquai ch'il Cussegl da segirezza era savens bloccà entras ils vetos da las pussanzas grondas, è l'Assamblea generala daventada pli impurtanta. La reorganisaziun da l'economia mundiala è daventada il tema principal da lur debattas ed ils problems dals pajais en svilup marcavan adina pli ferm la lavur da las differentas instituziuns e da las organisaziuns spezializadas.

Ils organs da las Naziuns unidas

Ils sis organs principals da l'ONU èn: **L'Assamblea generala:** Ella furma l'organ politic central da l'ONU. Ella fixescha las finamiras, s'exprima davart schabetgs, relascha las directivas per ils organs spezial e per ils programs, nominescha il secretari general, fixescha las quotas da la contribuziun ed approvescha il budget da l'ONU. Ella sa raduna annualmain;

Sedia principala da l'ONU a New York.

FOTO C.-E. STAHNKE/PIXELIO

mintga stadi commember posseda ina vusch.

Il Cussegl da segirezza: El è cumpetent per mantegnair la pasch mundiala e la segirezza internaziunala e po decider liantamain las sancziuns sco er l'intervenziun da las truppas da pasch. El sa cumpona da las tschintg naziuns victuras da la Segunda Guerra mundiala sco commembras permanentas sco er da diesch stadis sco commembers alternants; quels vegnan elegids da l'Assamblea generala per mintgamai dus onns.

Il Cussegl economic e social: El sa cumpona da 54 commembers elegids da l'Assamblea generala ed è cumpetent per tut ils temas betg primarmain politics u da segirezza, numnadamain per dumondas economicas, socialas, culturalas, da sanadad, umanitaras e dals dretgs umans.

Il Cussegl per l'administraziun fiduziana: Suenter la Segunda Guerra mundiala ha el administrà e sustegnì differents territoris sin lur via vers l'indipendenza. Conform a quai ha el oz ina pitschna muntada.

La Curt internaziunala da giustizia: L'organ da la giurisdicziun principala da l'ONU cun la sedia a Den Haag. Ses 15 derschaders vegnan elegids da l'Assamblea generala e dal Cussegl da segirezza per mintgamai nov onns.

Il Secretariat: Organ da stab da l'Assamblea generala e grazia a la posiziun considerabla dal secretari general d'impurtanta muntada en il sistem da l'ONU.

Ultra da quests organs principals ha l'ONU stgaffi ina retscha d'instituziuns per prender a maun las lavurs ch'èn da schliar: paupradad, fom, epidemias, violenza, discriminaziun, analfabetissem, grevezzas per l'ambient ed auter. Actualmain prestan dapli che trais dunsainas d'organs accessorics, da programs spezial e d'organisaziuns spezializadas la lavur principala da l'ONU. Exempels: Unicef (Ovra d'agid per uffants da las Naziuns unidas), WHO (Organisaziun mundiala da la sanadad), Unesco (Organisaziun da las Naziuns unidas per educaziun, scienza e cultura), IAEA (Agentura internaziunala da l'energia atomara), UNHCR (Autcumissariat da las Naziuns unidas per ils fugitivs).

La rolla centrala da l'ONU per il mantegniment da la pasch

Dapi l'entschatta han las Naziuns unidas declerà il mantegniment da la pasch mundiala sco finamira principala. Il 1949 è l'ONU stada confruntada per l'emprima giada cun ses pensum ch'ella pretendia d'ella sezza: ella ha tramess observaders dal militar a Palestina per survegliar l'armistizi tranter l'Israel e ses vischins arabs. Ed en il rom dal conflict tranter l'India ed il Pakistan ha ella tramess il 1949 ina gruppa d'observaders militars cun la medema obligaziun a Kashmir.

Ma quests exempels n'èn betg daven-

tads la regla durant ils proxims onns: l'opposiziun tranter ils blocs ideologics impediva fitg savens l'ONU d'intervenir. Il Cussegl da segirezza era adina puspè bloccà tras l'opposiziun d'ina u l'autra pussanza gronda: quellas han prendi en tut 282 giadas il veto enfin il 1990 – en media pia mintga dus mais ina giada.

Pir la fin dal conflict tranter ost e vest ha purtà ina vieuta marcanta. Il dumber dals vetos è sa sbassà ad in per onn e viceversa èn las operaziuns per il mantegniment da la pasch s'augmentadas considerablaimain.

La nova abilitad d'agir da l'ONU sa mussa medemamain en sias plenipotenizas d'utilisar ils meds militars, sco per exempel encunter l'Irak suenter l'attatga encunter il Kuwait u – malgrà tschertas sconfittas – per proteger l'agid umanitar en la Bosnia-Erzegovina.

La detensiun suenter la Guerra freida ha er manà a la fin da la concorrenza d'armament da quarant'onns. La Russia e l'USA han reduci lur possess d'armas atomicas en gronda dimensiun, armas da destrucziun massiva èn vegnidas bandegiadas en tut il mund e minas cunter persunas èn scumandadas.

Er en il sector nummilitar han las Naziuns unidas augmentà considerablaimain lur activitads: dapi ils onns novanta han ellas ordinà in grond dumber da sancziuns economicas – da mesiras singulas fin tar embargos extendids. Avant èsi stà be dus – numnadamain encunter la Rodesia e l'Africa dal Sid che vegnivan guvernads da lez temp da lur minoritads alvas.

Las sfidas da l'ONU en vista a la globalisaziun

La crudada dal mir da Berlin l'onn 1989 è stà il punct culminant simbolic d'in svilup istoric bunamain precipità: da la svelta liberaziun dal communissem sco ideologia dominante en l'Europa Orientala ed en ulteriurs regiuns dal mund. Quai è er stà l'entschatta da la fin da la Guerra freida. La detensiun ch'è suandada ha midà fundamentalmain las relaziuns internaziunals. Sin la confruntaziun dals blocs è suandada la fasa da la globalisaziun che cuzzà anc adina.

Global vul dir nagut auter che «cumpigliand l'entir mund». Quest process enserra tant svilupps positivs (p.ex. il barat da bains e servetschs) sco negativs (p.ex. terrorissem u destrucziun da l'ambient). Ma la globalisaziun ha era lieu en las restas: la persvasiun che tut stettia en connex cun tut s'augmenta sin l'entir mund. Cun l'aboliziun dals blocs ideologics èn a medem temp daventads pli objectiv ed extendids ils dispuets en la radunanza plenara da las Naziuns unidas. La cunfruntaziun nord-sid n'è bain betg sparida, las discussiuns davart il barat economic e la politica da svilup dentant èn marcads oz pli pauc da tenutas da confruntaziun.

La tenutas ha pussibilità ina retscha da conferenzas grondas ch'han fatg dis-

curren sur da temas d'interess general: per exempel ils dretgs umans, en spezial ils dretgs dals uffants e da las dunnas, l'augment da la populaziun ed il svilup social, la situaziun dal nutriment sco er da l'ambient.

Questas conferenzas èn stadas segnadas da ponderaziuns cumplessivas davart ils problems tractads e da la participaziun d'organisaziuns nungovernamentals. Igl è numnadamain sa mussà adina pli cler che la gronda part dals pensums na sa lascha betg schliar sulettamain cun mesiras individualas e cun intervenziuns dal stadi. Er regulaziuns sur ils cunfins na tanschan betg: i dovra supplementarmain la savida e l'engaschi da numerusas autras parts da la societad.

La paupradad e la surexplotaziun da las basas da viver en ils pajais en svilup, l'exploitaziun da rapina vi da la natira ed il sfarlattim entras las naziuns industrialadas – che quests fenomenes stattan en connex in cun l'auter è pir vegni conscient plaun a plaun a la publicitad mundiala. Il pli tard dapi la Conferenza da Rio il 1992 è la colliaziun da l'ecologia cun il svilup in tema permanent sin champ internaziunala.

En quest ed en ulteriurs inscutters èn ils commembers da l'ONU s'accordads per l'emprima giada sin cunvegns giuridicamain liantas davart la varietad biologica e davart la midada dal clima. Sco instrument per cuntanscher las finamiras fixeschas è vegni statui il princip da la persistenza: progress e svilup economic na dastgan betg ir sin donn e cust da las generaziuns veginas.

Ils intents ed ils pensums ch'èn vegnids tractads en las differentas conferenzas mundialas èn resumads en l'«Agenda per il svilup» dal 1997; ils cuntegns essenzials da quella sa cloman: 1. La pasch è la cundiziun per il svilup – e viceversa: senza svilup è periclitada la pasch. 2. Il svilup economic, la justia sociala e l'utilisaziun plain quità da l'ambient tutgan stretgamain ensemen e rinforzan in l'auter. 3. La democrazia ed ils dretgs umans furman la basa politica per il svilup da las naziuns.

Mesirà vi da l'entrada per chau u vi dal grad da l'alfabetisaziun èn ils progress cuntanschids en ils pajais en svilup remartgabels. La cuminanza internaziunala ha cuntanschi bier durant ils ultims decennis; ma anc bier dapli resta da far en il 21avel tschientaner, perquai che la sanadad, la lavur ed il bainstar sin il mund èn anc adina repartids a moda fitg ineguala.

La preschentaziun:

Dossier «Organisaziun da las Naziuns unidas».

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=466
www.chatta.ch

Chapellinas blavas da las Naziuns unidas sa preparan en il Chile per lur proxim servetsch.

FOTO PD